

Ohranjena čebelarška pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja (II. del)

zasl. prof. dr. Andrej Šalehar¹ in Anton Tomec²

¹ Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko,²
upokojeni tajnik Čebelarške zveze Slovenije
andrej.salehar@bf.uni-lj.si, tone.tomec@gmail.com

V drugem delu prispevka se kronološko in na kratko nadaljuje predstavitev ohranjenih razprav PPG o kranjskem čebelarstvu.

Pravila za čebelarško vrtnarsko šolo na Lanšprežu (1781)

Pravil za čebelarško šolo po vsebini in v obliki, kot jih je napisal Glavar, v čebelarški literaturi nismo zasledili. Napisal je štiri pravila, ki jih je vsebinsko prilagodil udeležencem šole in tudi gospodarskim razmeram na gospostvu Lanšprež. S poučevanjem čebelarstva je želel svojim podložnikom pomagati iz njihovega slabega gmotnega stanja in razširjati čebelarstvo kot pomembno gospodarsko panogo. Pri tem je poleg tedanjih splošno znanih tehnik čebelarjenja upošteval tudi zakonska določila Marije Terezije in svoje dolgoletne izkušnje ter postopke ravnanja s čebelami. Glavarjeva pravila niso bila uradno potrjena in odobrena, ker je to preprečil dvorni dekret o ukinitvi javnih učiteljev čebelarstva, ki je bil izdan 31. oktobra 1781. Predstavljajo pa unikatni in zelo pomemben dokument iz zgodovine svetovnega in še posebej slovenskega čebelarstva.

Nekaj poudarkov:

- Delo državnega učitelja čebelarstva na čebelarško-vrtnarski šoli na Lanšprežu, kjer sta že bila dva za šolanje primerna čebelnjaka, je bil pripravljen prevzeti Glavar sam, in to brezplačno, za dobo šestih let.
- Podobno kot na drugih takratnih čebelarških šolah je tudi Glavar predvidel, da bo pouk brezplačen. Tako je določal čebelarški patent Marije Terezije iz leta 1775.
- **Določilo, da bo pouk v deželnem (slovenskem) jeziku, je treba posebej poudariti in je posebnega pomena. Je izjemno določilo za Kranjsko konec 18. stoletja in velik prispevek k uveljavitvi slovenskega jezika.**
- Marija Terezija je v Navodilu za čebelarske mojstre odredila (2. člen), da je osnova za pouk na javnih čebelarških šolah Janšev čebelarški nauk. Glavar temu pritrjuje, a hkrati tudi določa, da naj se dodajo še vse stvari, ki jih Janša ne obravnava.

Glavarjeva kapela na Lanšprežu

- Glavar je poznal določilo, da morajo učitelji čebelarstva opraviti šolanje na dunajski čebelarški šoli in uspešno opraviti tudi izpit za učitelja čebelarstva (5. člen – Instrukzion ... 1775).
- Glavar v svojih pravilih dosledno uveljavlja določila čebelarškega patenta iz leta 1775, še posebej, da je čebelarstvo oproščeno vseh dajatev, kot je na primer mitnina pri prevozu panjev na in s paše, plača se samo cestnina.
- Zanimiva je tudi ideja skupnih čebelnjakov, ki bi imeli prednost pred zasebnimi čebelnjaki. Glavar to predlaga iz različnih razlogov in med njimi je tudi ta, da bi te skupne čebelnjake vodili in oskrbovali usposobljeni skrbniki, ki bi se izšolali na čebelarško-vrtnarski šoli.
- Za vajence predpisuje Glavar, da so stari 15 do 20 let, uka željni, pošteni in sposobni fantje. Prednost daje tistim, ki znajo brati in pisati v deželnem jeziku.
- Glavar priporoča, da bi morali prihodnji vrtnarji oskrbovati tudi čebelnjake, kar naj bi bilo tudi zakonsko predpisano.
- Šolanje se začne na začetku marca in konča konec meseca oktobra. Vajenci, ki bodo usposobljeni, bodo odpuščeni in vsaj najboljši bodo za nagrado dobili en panj.
- Pri čebelarško-vrtnarski šoli pod gospostvom Lanšprež je dan poudarek skupnim čebelnjakom, ki bi imeli po 120 panjev. Vsak skupni čebelnjak ima

Foto: MB

dobro poučenega skrbnika, ki je zavezan od marca do oktobra, od jutra do večera, paziti na čebele in mu pripada primerna letna plača iz skupnega dobička.

- Nove čebelje družine (naravni in umetni roji) so namenjene za dopolnitev ali nove skupne čebelnjake in se ne štejejo v prirejo. V skupno čebelarstvo lahko vstopi, pa tudi izstopi, vsak lanšpreški podložnik.
- Od čistega letnega dobička se najprej nameni 10 % za napravo in postavitev novih čebelnjakov ter za nakup novih panjev, nato se izplača skrbnikova plača in ostanek nameni članom skupnosti (3/4 podložnikom in 1/4 gospodstvu). Glavar meni, da bi imeli pri izplačilu prednost revnejši podložniki.
- Glavar odločno trdi, da sta za vzrejo čebel potrebna znanje ter usposobljenost in da so za skrbnike primerni le iznajdljivi, marljivi, trezni, zvesti in dobro vzgojeni ljudje.
- Skrbnik mora svojemu gospodu redno poročati in točno izvesti vse njegove ukaze. Prepovedano je svojeglavo in samovoljno ravnanje, ukrepanje.
- Zahtevano je, da je skrbnik stalno, vseh osem mesecev, prisoten pri čebelnjaku, in ni mu dovoljeno, da bi si iskal dodatne zasluge. Za zagotovitev stalne prisotnosti je namenjena tudi v bližini čebelnjaka postavljena uta, da bi ga varovala pred soncem in dežjem.
- Glavar je v pravilniku zasnoval učenje tehnike čebelarjenja: preglede, ocenjevanja, razvrščanja in označevanja panjev, spremljanja pregledov panjev, dogodkov in ukrepanj ter o vsem tem vodenje evidence, zapisnikov – čebelarski register. Preglede panjev opravi trikrat na leto – spomladi, ob kresu in na vse svete – in pri tem opravi čiščenje panjev ter oceni moč družine (pet razredov), zalego (pet razredov) ter hudo gnilobo čebelje zalege. Na osnovi teh ocen razvrsti panje v pet razredov in za vsak razred določi postopke potrebnih čebelarskih opravil: krmljenje, ponovni pregledi, dodajanje matic,

podstavkov in nastavkov in drugo. Zelo sistematičen, strokoven in pedagoško uspešen pristop, ki ga Glavar omenja v zasnovi že v Odgovoru. V Janševih knjigah ta sistem ni opisan. Nekatera opisana čebelarska opravila so v rabi še danes.

- Ob cvetenju ajde je najpomembnejši čas nabiranja medu in skrbnik pazi, da imajo čebele za delo dovolj prostora, z dodajanjem podstavkov in nastavkov.
- Jeseni se opravijo tehtanja, pripravijo panji za zimo in poskrbi za zalogo medu za pitanje.
- Vsakodnevna opravila vključujejo jutranji in popoldanski pregled ter večkratdnevni obhod čebelnjaka, preglede posameznih sumljivih panjev in opazovanje stanja čebel.
- Pozimi skrbnik pazi, da v panje ne zaidejo škodljivci, kot so miši, rovke.
- Skrbnik naj bi ne imel svojih čebel, da ne bi prišlo do suma poneverb pri krmljenju, rojih in podobno. Ima pa pravico, da da svoje čebele pri jesenskem tehtanju v skupno rabo, kar se mu celo svetuje, da bo skrbneje varoval celoten čebelnjak.

Čebelarska šola na Lanšprežu (1781)

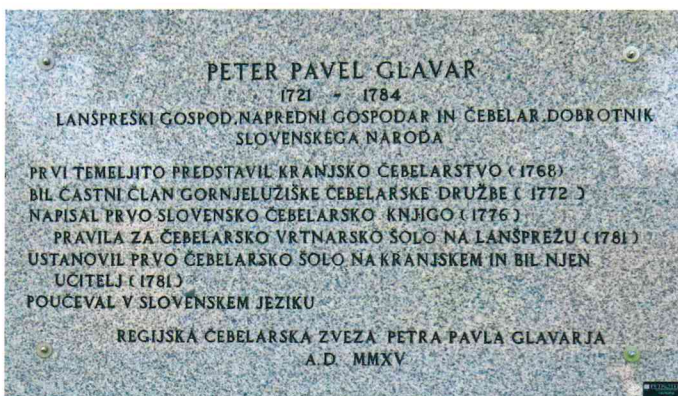
O poučevanju čebelarstva na čebelarski šoli na Lanšprežu poroča Glavar v pismu Tomlju z 28. novembra 1781, ko piše: »... sedaj imam vsak večer z njimi pouk, ki ga zvesto poslušajo. Ko sem namreč videl napredek, sem obljubil onim, ki bi se najbolj učili, nove čebele ...« Glavar ni dobil uradnega dovoljenja za ustanovitev čebelarske šole. To je bilo pričakovano, ker je bil 31. oktobra 1781 izdan dvorni dekret (Hofdekret, 1781) o ukinitvi javnih učiteljev čebelarstva v vseh dednih deželah. Čebelarska šola na Lanšprežu je bila prva na Kranjskem in **pouk je potekal v deželnem (slovenskem) jeziku**, kar je poudarjeno tudi na spominski plošči PPG na kapeli na Lanšprežu.

Peter Pavel Glavar – kranjski čebelar

PPG je ključna osebnost prve zlate dobe kranjskega čebelarstva (1750–1820). Njegov čebelarski nauk, spodbujanje kranjskega čebelarstva, materialna pomoč za nabavo panjev in bogata čebelarska pisna zapuščina to potrjujejo. Skrb za revne podložnike, še posebej s poučevanjem čebelarstva v slovenskem jeziku, prva slovenska čebelarska knjiga, pravila za čebelarsko-vrtnarsko šolo in čebelarska šola na Lanšprežu so nadaljnji prispevki, s katerimi se je PPG zapisal v zgodovino slovenskega in svetovnega čebelarstva.

Viri:

- Baraga, F. (1998): Arhiv Glavarjevega beneficija. *Acta ecclesiastica Sloveniae*, 20, str. 97–194.
- Baraga, F. (2017): Glavarjevo poročilo c. kr. Kmetijski družbi v Ljubljani o možnostih pospeševanja čebelarstva na Kranjskem.

Spominska plošča Petru Pavlu Glavarju na pročelju kapele na Lanšprežu – 2015

- Str. 294–332. V: Glavar, Peter Pavel, et al. (2017): Čebelarška pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja. Brdo pri Lukovici in Novo mesto, 352 str.
- Bienezuchtsverbreitung in Instrukzion für Bienenmeister, 8. april 1775. V: *Sammlung Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740. bis 1780.* Dunaj 1786–1787, zvezek VII, št. 1680, str. 204–210.
 - Demšar, V. (1967): Še o velikem čebelarju 18. stoletja – Petru Pavlu Glavarju. *Slovenski čebelar*, št. 3, str. 88–92.
 - Glavar, P. P. (1768): *Vorschlag Beantwortung zur Verbesserung der Bienezucht in den Kaysl. Königl. Erbländern.* Rokopis: Arhiv Republike Slovenije, SI AS 869 (osebni fond) Glavar Peter Pavel, mapa 1, št. 2, 26 str.
 - Glavar, P. P. (1771): ... *Kais. Königl. Agriculturs Societat* – 25. november 1771. Rokopis: Arhiv Republike Slovenije, SI AS 869 (osebni fond) Glavar Peter Pavel, mapa 1, št. 2, 8 str.
 - Glavar, P. P. (1781): *Hochlöbliche Kais. Königliche Ackerbauss und Künste Gesellschaft (Predlog za dvig čebelarstva).* V dodatku so *Pravila za čebelarško vrtnarsko šolo na Lanšprežu.* Rokopis: Arhiv Republike Slovenije, Zbirka rokopisov – ARS SI 1073, 1/24 r, 13. str. –1941, 55 listov.
 - Glavar, P. P. (1776): *Pogovor o zhebelnih rojev.* Rokopis: Arhiv Republike Slovenije, SI AS 1073, Lanšprež, Zbirka rokopisov, 1/23r, 105 str.
 - Glavar, P. P., et al (2017): Čebelarška pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja. Brdo pri Lukovici in Novo mesto, 352 str.
 - Hofdekret von 31. Weinmonat 1781 (1885). *Handbuch aller ... Verordnungen und Gesetze. Erster Band.* Wien, str. 505.
 - Humel, A. (1771): *Praktische Eröffnung, dass der Weiser wirklich von den Drohnen ausserhalb des Bienenstocks befruchtet wird.* Rokopis: Arhiv Republike Slovenije, SI AS 869 (osebni fond) Glavar Peter Pavel, mapa 1, št. 2, 4 str.
 - Humel, A. (1773): *Physische Erfahrung, dass der Weysel wirklich von den Drohnen ausser den Bienenstock befruchtet werde.* Str. 64–71. V: *Gemeinnützige Arbeiten der Churfürstl. Sächsis. Bienengesellschaft in Oberlausitz: die Physik und Oeconomie der Bienen betreffend, nebst andern dahin einschlagenden natürlichen Dingen, Erster Band.* Berlin in Leipzig, 451 str.
 - Mihelič, S. (1934): *Anton Janša. Slovenski čebelar. Njegovo življenje, delo in doba.* Ljubljana, 163 str.
 - Mihelič, S. (1948): Kako so opazovali praho matice leta 1769. *Slovenski čebelar*, št. 1–2, str. 22–26.
 - Mihelič, S., Baraga, F. (2017): Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v cesarsko-kraljevih dednih deželah. Str. 252–267. V: Glavar, Peter Pavel, et al. (2017): Čebelarška pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja. Brdo pri Lukovici in Novo mesto, 352 str.
 - Scopoli, G. A. (1763): *Entomologia Carniolica: exhibens insecta Carnioliae indigena et distributa in ordines, genera, species, varietates, methodo Linnaeana. Vindobonae,* 420 str.
 - Scopoli, G. A. (1770): *Dissertatio de Apibus.* Str. 7–47. V: *Annus IV. historico-naturalis. Lipsiae,* 150 str.
 - Šalehar, A. (2020): *Prva zlata doba kranjskega čebelarstva – 1750–1820: dogodki, knjige, objave, rokopisi in listine.* Ljubljana, 231 str.
 - *Vorschläge zur Verbesserung der Bienezucht in den Kaysl. Königl. Erbländern* (1768). Rokopis: Arhiv Republike Slovenije, SI AS 869 (osebni fond) Glavar Peter Pavel, mapa 1, št. 2, 16 str.

Čebelarjeva opravila v juniju

Franko Dolgan – Narin

franko.dolgan@gmail.com

Junij je z vidika posegov pri družinah zelo podoben maju, vsaj do kresa, to je 21. junija. Ta mesec opazimo, kako čebele pridejo do vrhunca svoje moči, nato pa se njihov razvoj upočasnijo. Mi čebelarji pa moramo že začeti razmišljati o opravilih za naslednjo sezono.

Če smo v maju čebele krmili zaradi spomladanske pozebe, ki je zajela celo Slovenijo, in slabega vremena v aprilu in maju, bomo mogoče ta mesec celo točili, kar v tem trenutku, ko pišem ta članek, in ob trenutnih napovedih vremena ter dejstvu o spomladanski pozebi težko zagotovo napovemo. Ta mesec bomo pozorni na medenje v gozdu.

Prevoz na pašo

Tisti, ki razmišljate o prevozu čebel na pašo, dobro premislite svojo odločitev, saj letos slabo kaže, da bo kje kaj medilo. Pri tem upoštevajte Opazovalnonapovedovalno službo medjenja pri ČZS. Mogoče pa bo na vašem stojišču še najboljša izkoriščenost

Vzreja matic v 12-satnem panju

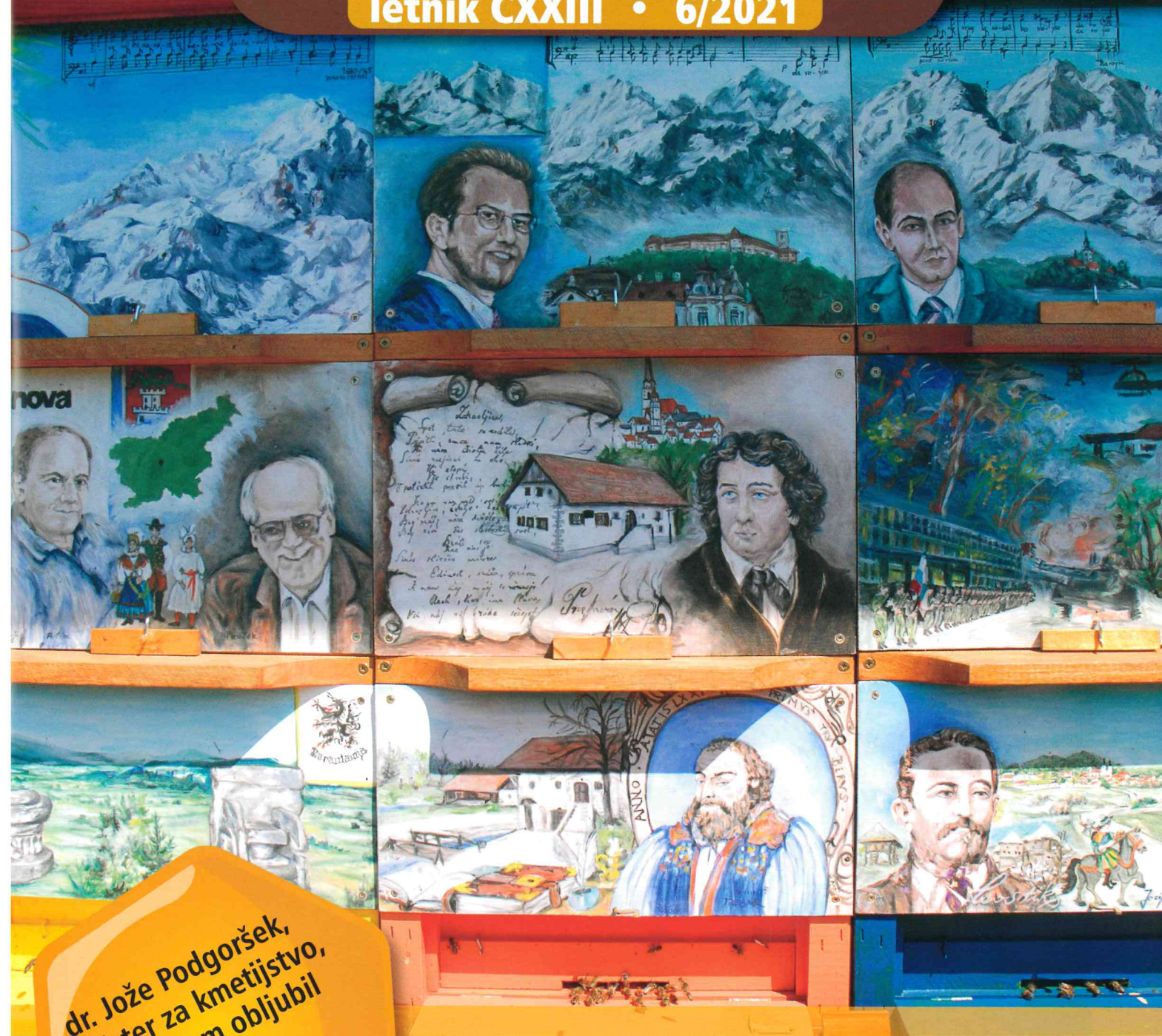
paše. Pri prevozih čebel na pašo se morajo namreč čebele tudi vleteti in spoznati okolico ter odkriti pašo, kar pa terja določen čas. Če pa boste še za kakšen dan zamudili začetek medjenja, boste tako rekoč zamudili celotno pašo. Še tisto malega, kar bo od nje, če sploh kaj. Tako se lahko zelo hitro zgodi, da boste imeli samo porabo časa in stroške ob obilici dela, ki ga prevoznitvo zahteva od vas. Čebele prevažamo v poznih večernih oziroma zgodnjih jutranjih urah, ko čebele že oz. še mirujejo.

Foto: Franko Dolgan

Peter Pavel Glavar
1721–1784

letnik CXXIII • 6/2021

dr. Jože Podgoršek,
minister za kmetijstvo,
čebelarjem obljubil
pomoč

- Obvladovanje varoj s prekinitvijo ali omejevanjem zaleganja matic v poletnem času
- Dodatna sredstva in javni razpisi iz spremenjenega programa ukrepov na področju čebelarstva v RS v letih 2020-2022 že v začetku poletja
- Pridelava in pomen čebeljega strupa